

УДК 657.422.1: 338.432

Л. О. Вдовенко,

к. е. н., доцент, Вінницький національний аграрний університет

МЕХАНІЗМ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ АГРАРІЇВ

L. A. Vdovenko,

k. e. n., associate Professor, Vinnytsia national agrarian University

THE MECHANISM OF BANK LENDING TO FARMERS

Проаналізовано стан кредитування підприємств АПК Вінницької області та особливості механізму банківського кредитування, який є формою реалізації процедури кредитування, що здійснюється самостійно кожним комерційним банком на основі сформованої кредитної політики, ефективність якого визначається збігом економічних інтересів кредитора та позичальника. Визначені чинники, що гальмують доступ до банківського кредитування с.-г. товаровиробників і погіршують їх кредитне забезпечення.

Зроблено висновок, що лише вдосконалення діючого механізму банківського кредитування поєднанням нормативно-законодавчих, адміністративно-регулятивних та економічних важелів впливу на кредитну активність банківських установ сприятиме ефективності аграрного бізнесу через вільний і необмежений доступ до кредитних ресурсів як основного джерела їх фінансового забезпечення.

Analyzes the state of lending to agricultural enterprises Vinnytsia region and the peculiarities of the mechanism of Bank lending, which is a form of implementation of the credit process, is carried out independently by each commercial Bank based on credit policy, the effectiveness of which is determined by the coincidence of economic interests of the lender and the borrower. The factors impeding access to Bank lending S. agricultural producers and reduce their credit supply.

Concluded that only improving the current mechanism of Bank lending to a combination of legislative, administrative and regulatory and economic levers of influence on the credit activity of the banking institutions will contribute to the efficiency of the agricultural business through free and unlimited access to credit as the main source of financial support for them.

Ключові слова: банківський кредит, процентна ставка, кредитна лінія, застава, фінансове забезпечення, банківська система.

Keywords: Bank credit, interest rate, credit line, mortgage, financial security, the banking system.

Постановка проблеми. Вагома роль у механізмі кредитного забезпечення аграрного сектору економіки відводиться банківській системі. Однак, як свідчить вітчизняна банківська практика, досі існують певні труднощі в доступі до банківського кредитування с.-г. товаровиробників, що гальмує подальший розвиток стратегічно важливої для країни галузі – сільського господарства.

Світова фінансова криза негативно позначилась на діяльності банківської системи України: відбулося подорожчання банківських кредитів, більш жорсткими стали умови до кредитоспроможності позичальників, до застави, а також зменшилися пропозиції щодо кредитних продуктів через проблеми з ліквідністю в банківській системі України, що, особливо відобразилося на погіршенні кредитного забезпечення підприємницьких структур аграрного бізнесу.

Враховуючи наявність перелічених проблем слід зазначити, що питання вдосконалення механізмів банківського кредитування є актуальним. В сучасній вітчизняній літературі відсутні праці, в яких цілісно розглядаються механізми банківського кредитування та їх місце в системі фінансового забезпечення підприємницької діяльності аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень. Розробці наукових засад банківської діяльності, кредиту та кредитних відносин, у тому числі і в аграрному секторі економіки, присвячені роботи вітчизняних вчених-економістів В.Г. Андрійчука, В.М. Алексійчука, В.Д. Базилевича, В.А. Борисової, З.М. Васильченко, О.Д. Вовчак, О.Є. Гудзь, І.С. Гуцала, М.Я. Дем'яненко, О.В. Дзюблока, О. Т. Євтуха, В.Д. Лагутина, П.А. Лайка, Ю.О. Лупенка, І.О. Лютого, М.Й. Маліка, В.І. Міщенко, П.А. Стецюка, А.М. Мороза, Л.В. Молдаван, Непочатенко О.О., Науменкова С.В. Павлюк, Д.В. Полозенка, П.Т. Саблука, М.І. Савлука, Т.С. Смовженко, Г.М. Терещенко, М.М. Федорова, Т.Т. Ковальчука, Л.М. Худолій, А.В. Чупіса, А.А. Чухна та інші.

Метою наукової статті є аналіз сучасного стану банківського кредитування сільськогосподарських підприємств Вінницької області та особливостей механізму банківського кредитування у фінансовому забезпеченні підприємницької діяльності.

Незважаючи на значний потенціал агропромислового виробництва (рис. 1), порівняльний аналіз якого засвідчує про високі темпи у Вінницькій області, які в окремих періодах навіть перевищують їх середній рівень по Україні, аграрні підприємства як області так і України недоотримують достатнього фінансування від банківського сектору економіки.

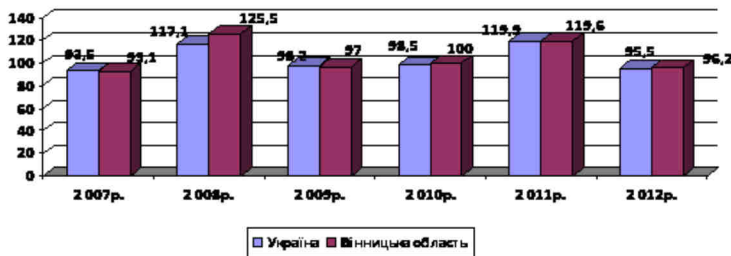

Рис. 1. Порівняльний аналіз темпів зростання сільськогосподарського виробництва в Україні та Вінницькій області у 2007-2012 рр., %

*Джерело: [1]

Із 1624 аграрних підприємств України, що в 2012 р. отримували кредитні ресурси, частка підприємств Вінницької області лише 4,9%, або на одне підприємство припадає 3,273 млн. грн. Значне скорочення обсягів залучених кредитних ресурсів аграрними підприємствами Вінницької області на 26,6% або в 2,2 рази спостерігається в 2012 р. проти минулого року.

Аналіз динаміки залучених кредитних ресурсів в агропромислове виробництво свідчить про різке скорочення їх впродовж 2008-2011 рр., тобто в період негативного впливу світової фінансової кризи та в посткризовий період (таблиця 1, рис. 2).

Таблиця 1.

Стан банківського кредитування сільськогосподарських підприємств Вінницької області *

Показники	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Видано кредитів підприємствам АПК – всього (тис. грн.)	339279	615791,9	856800,0	695088,2	1196885,4	327208	394600	971700	564486	934768
В т.ч. с.-г. товаровиробникам, тис.грн.	105591	384518,7	398150,7	484056,5	275261	28104,0	199515	181895	331408	648081
Кількість позичальників – с.-г. товаровиробників, осіб	-	791	575	568	431	24	65	97	101	150
Середньозважена процентна ставка за кредитами с.-г. товаровиробникам, %	18,0	18,9	17,3	17,1	16,8	25,9	22,2	17,2	21,0	19,2
Видано кредитів с.-г. товаровиробникам із розрахунку на одне підприємство, тис. грн.	-	486,1	692,2	852,2	638,7	1171,0	3069,5	1875,2	3281,3	4320,5

*Джерело: [2]

За цей же період різко скоротилась кількість позичальників кредитних ресурсів з 791 с.-г. товаровиробника в 2005 році до 150 в 2013 році (станом 01.11.2013 р.) або у 5,3 разів.

Різне скорочення кількості с.-г. товаровиробників, бажаних отримати кредитні ресурси з 431 в 2008 р. до 24 в 2009 р. пов'язане із зростанням процентної ставки з 18,9% до 25,9% та впливом світової фінансової кризи на діяльність банківського сектору, який впродовж 2009 р. практично до мінімуму скоротив обсяги кредитування.

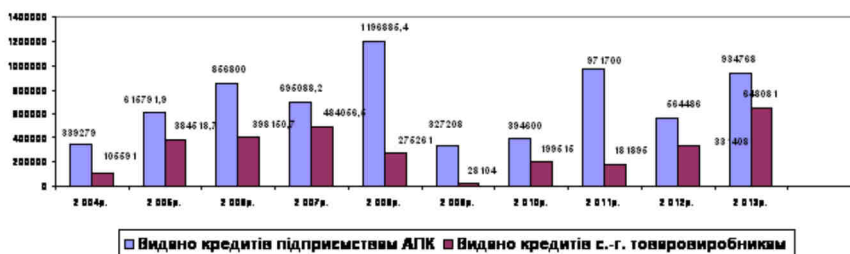

Рис. 2. Видано кредитів підприємствам АПК у Вінницькій області впродовж 2004-2013 рр..

Динаміка зростання кількості підприємств-позичальників відновлюється в 2010-2013 рр.. За станом на 01.11.2013 р. 201 підприємство-позичальник залучало кредитні ресурси на суму 934768 тис. грн., з них 69,3% - це ресурси с.-г. товаровиробників (всього 150 позичальників) або на одного позичальника припадає 4320,5 тис. грн.

Основними причинами низької активності с.-г. підприємств щодо залучення кредитних ресурсів в агропромислове виробництво впродовж останніх років є високі процентні ставки на залученими кредитами, відсутність ліквідної застави в позичальника та нестабільний фінансовий стан с.-г. підприємств.

Найактивнішими кредиторами аграріїв серед банківських установ є Райффайзен Банк «Аваль», ВАТ ВТБ Банк, ОТП Банк та інші.

Так, в 2013 р. найбільше кредитували аграрні підприємства : ВТБ банк (44,1%), ОТП банк (18,2%), Сбербанк Росії (8,4%) та Райффайзен банк «Аваль» (8,8%) .

Впродовж 2008-2013 рр.. змінилися тенденції банківських установ щодо кредитування аграрного сектора економіки Вінницької області : одні з них

збільшили свою частку в кредитуванні аграрних підприємств (ВТБ Банк з 9% в 2008 р. до 44,2% в 2013 р.), інші зменшили свою частку (Райффайзен Банк Аваль з 23,2% в 2008 р. до 8,8% в 2013 р.; Укргазбанк з 9,5% до 4,5% відповідно) або звели її нанівць (Хрещатик, Промінвестбанк та ін.). Все це є свідченням того, що покращення кредитного забезпечення аграріїв не відбулося, ризиковість співпраці банків із аграрним сектором економіки призвело до скорочення обсягів банківського кредитування і виникає необхідність зміни політики держави і кредитної політики банків щодо кредитування аграріїв.

Механізм банківського кредитування підприємницької діяльності аграрних підприємств є формою реалізації процедури кредитування, що здійснюється самостійно кожним комерційним банком на основі сформованої кредитної політики, ефективність якого визначається збігом економічних інтересів кредитора та позичальника і як наслідок досягнення кінцевої мети кожного суб'єкта кредитних відносин: для позичальника – зростання ефективності (прибутковості) підприємницької діяльності за рахунок позичених джерел, а для кредитора – отримання прибутку від кредитної операції без втрати потенційного клієнта на майбутнє.

Найважливішими складовими такого механізму є умови надання кредиту і погашення кредиту. Аналіз вітчизняної банківської практики показав, що основними умовами при наданні банківських кредитів є добрий фінансовий стан позичальника; позитивна кредитна історія; наявність власного капіталу; наявність поточного рахунку в банку та постійні грошові надходження на нього; наявність двох і більше джерел для погашення кредиту; застраховане заставлене майно.

В банківській практиці для кредитування аграріїв досить широко використовується такий метод кредитування як кредитна лінія. В основному банківські установи надають кредит на основі відновлювальної кредитної лінії, згідно з якою позичальник має можливість упродовж дії кредитної лінії неодноразово отримувати та погашати суму кредиту в межах встановленого ліміту, який автоматично відновлюється на суму погашеного кредиту, що дозволяє клієнтам отримувати необхідне фінансування без додаткових витрат часу на оформлення документів, залежно від виробничих потреб.

Основними перевагами відновлювальної кредитної лінії є:

- економія витрат і часу;
- встановлення кредитного ліміту протягом всього періоду кредитування без зменшення ліміту в кінці строку дії кредитного договору;
- можливість автоматичного подовження строку дії кредитної лінії без необхідності повернення кредитних коштів;
- безкоштовна оцінка майна, що передається в заставу банку;
- можливість рефінансування заборгованості за кредитами інших банків наданих на поповнення обігових коштів без комісії за надання кредитних коштів.

Отже, відновлювальна кредитна лінія є досить зручним методом кредитування аграрних підприємств, оскільки не потрібно заключати нову угоду на кредитування в разі потреби в кредитних ресурсах, що відрізняє її від механізму невідновлювальної кредитної лінії - ліміт кредитування якої автоматично не відновлюється на суму погашеного кредиту.

Що стосується термінів кредитування, то в основному кредитування здійснюється на короткостроковій основі, що є недоліком в механізмі банківського кредитування. Так, якщо частка короткострокових кредитів залучених аграрними підприємствами України – 74,1%, то для підприємств Вінницької області – 92,6%.

В основному аграрії залучають кредитні ресурси на поповнення оборотних засобів – 41,3%, на придбання техніки – лише 8% від загальної суми залучених кредитних ресурсів, решта – на проведення комплексу весняно-польових робіт.

Найбільш безпечним для кредиторів є механізм заставного кредитування, де поширеною, ефективною і безпечною формою забезпечення є застава, розмір якої комерційний банк визначає самостійно залежно від ліквідності і платоспроможності підприємства, що вимагає високого рівня професіоналізму персоналу банківської установи задля визначення і запобігання ризикам в майбутньому.

Як свідчить банківська практика, в основному в якості забезпечення банківські установи використовують рухоме і нерухоме майно, рідше - поручительство третьої особи (не менше двох поручителів).

При кредитуванні за методом надання відновлювальної чи невідновлювальної кредитної лінії використовується стандартна схема погашення кредиту - щомісячне погашення тіла кредиту рівними частинами і нарахування відсотків за користування кредитом на залишок заборгованості або щомісячне зменшення сум до сплати.

Встановлено, що для аграрних підприємств кредитування банківськими установами методом відновлювальної кредитної лінії є найбільш прийнятним, а дострокова схема погашення кредиту є найбільш вигідною, оскільки при ній виходить найменша переплата процентів за кредитом.

Банки переслідуючи економічний інтерес від дохідності кредитних операцій не зацікавлені в швидкому погашенні кредиту позичальниками, пропагують індивідуальний підхід до кожного клієнта залежно від потреб, однак, на практиці, виставляють умови надання і погашення кредиту, орієнтуючись на всіх позичальників, не виділяючи і не враховуючи специфіку окремих галузей економіки, зокрема аграрної сфери, що ставить в нерівні та не вигідні умови сільськогосподарських товаровиробників порівняно з іншими позичальниками. Разом з тим, банківські установи обов'язково враховують ризикованість сільськогосподарського виробництва і, як наслідок, вартість кредитів залишається досить високою для таких підприємств. Так, середньозважена ставка за кредитами підприємствам АПК Вінницької області впродовж 2009-2013 рр. становить 21,1%.

Станом на 01.10.2014 р. заборгованість за кредитами підприємств АПК Вінницької області становила 933884 тис. грн. з них 4,6% прострочені кредити.

Збільшення заборгованості за короткостроковими кредитами призводить до зростання частки проблемних кредитів і збільшує кредитні ризики банків, тому аграрний сектор залишається непривабливим для банківських установ, що вимагає прийняття заходів щодо зміни такої тенденції в бік повернення обличчям до стратегічно важливої галузі шляхом вдосконалення існуючого механізму банківського кредитування.

На нашу думку, повинен бути індивідуальний (диференційований) підхід до кожного позичальника не тільки при встановленні процентних ставок, а й при визначенні терміну кредитування, визначенні комісії чи звільненні від неї, який враховував би фінансовий стан позичальника, репутацію та специфіку галузі.

Висновки. Проблемним питанням в механізмі банківського кредитування аграрних підприємств є порівняна обмеженість спектра банківських кредитних послуг, наявність досить обмеженої кількості кредитних програм для малого і середнього бізнесу, неврахування специфіки галузі, високі процентні ставки, низький рівень капіталізації; відсутність ліквідної застави в позичальника; нестабільний фінансовий стан.

Вдосконалення механізму банківського кредитування підприємницької діяльності в аграрній сфері економіки шляхом поєднання нормативно-законодавчих, адміністративно-регуляторних та економічних важелів впливу на кредитну активність банківських установ сприятиме вільному і необмеженому доступу до кредитних ресурсів як основного джерела фінансового забезпечення аграрних підприємств, підвищенню ефективності їх підприємницької діяльності, розвитку галузі та економіки в цілому.

Література.

1. Офіційний сайт Міністерства статистики України: [Електронний ресурс]: Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua / Державна служба статистики України / Статистична інформація / Сільське господарство / Зведені показники.
2. Оперативні дані Управління агропромислового розвитку у Вінницькій області.

References.

1. State Statistics Committee of Ukraine (2014), Statistical information, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 13 Okt 2014).
2. Department of Agricultural Development of Regional State Administration "Operational data", available at: http://www.vin.gov.ua/web/upravlinnya/web_upr_apk.nsf (Accessed 13 Okt 2014).

Стаття надійшла до редакції 12.11.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"